

damentum: „A szenvedés, melyet magamtól el és másokra tolok, ezzel csak szaporodik. Az eredendő baj, a világ bűne az egoisztikus továbbadás folytán egyre nagyobbra duzzad. Ezért a sok szenvedés ezen a földön“. Az élet utolsó gesztusa, a haldokló végső akarata ennek az etikának túntetően nyilvános arculcsapása. — Schopenhauer idejétől, korától elfordult ember: a napoleoni harcok, a nemzeti fellángolás nála süket fülekre találtak. Ez az időtől elfordulás a végén paradoxmód mégis az időt szolgálja, a korjellegét, de károsan, visszájára fordultan. A kortól való elfordulás a végén csak egyet akar: zavartalanságot, iróasztalkényelmet. Aki ezt hozza s garantálja, megérdemli a zsoldot. Mindegy, hogy porosz katona vagy francia gránátos. Ez a kézenfekvő magyarázat. Schneider biográfiáját olvasva — melynek talán legnagyobb érdeme, hogy Schopenhauer filozófiai világképét mindenki számára érthető plasztikus egyszerűséggel vázolja fel — közelebbi magyarázatra bukkanunk és ez nem más, mint Schopenhauer hálája a katona-komplekszum iránt. Az agyonhallgatott Schopenhauer első rajongói jogászok, ügyvédek és katonatisztek voltak. Ime a magyarázat: „Hogy az első igenlők épp a jogászok voltak, ez érthető: az akaratszabadság, melyet Schopenhauer a világtörténet középpontjává avat, az a pont, melyhez a jogász-hivatás is kapcsolódik. A jogász a schopenhaueri tan révén meg van győződve hivatása nagyságáról és nehézségéről, mert ez a hivatás közvetlen érintkezésben áll a világproblémával... A katonai institucióban a „maganvaló dolog“ ugyyszólván, mint ezen institució minden tagjában fellelhető egyetlen akarat világosan kimutatható. Az igazi katona az egész véderő megtestesítőjének tudja magát... A teljes akaratszabadság — poétikus hasonlattal élve — a közelharcban ölt testet, a katonai hivatás döntő pillanatában. A világmegváltás filozófiai értelemben itt egyenlő a hősi halállal. A schopenhaueri filozófia — a fantasztikus szemlélet szemüvegén nézve — a katonai hivatás igazolása“. Legfőbb ideje — Schneider biográfiája bizonyítja — hogy a porosz katonalényeg rontó nyomait ott is kikutasuk, ahol arra a legkevésbé gondolunk! (Fábry Zoltán)

MAGYAR NÉPISMERET. *Ortutay* Gyula füzete (*Magyar Szemle Társaság*, 1937) a magyar népismeret tudományos feltételeit állapítja meg, de rámutat a szociális vonatkozásokra is. „A mai országhelyzet egyre sürgetőbb társadalmi és nemzeti feladattá teszi parasztságunknak mind teljesebb és egységes szempontok szerinti megismerését, az ország-szervezés feladata ezek nélkül az ismeretek nélkül meg nem valósulhat“. Az európai néprajzi érdeklődéssel kapcsolatban látja a problémát s induktíve jön rá, hogy *a parasztlétezés mennyire elválaszthatatlan a társadalom szerkezeti problémáitól*. A középkorban a térítő és kereskedői utak kalandos híradásai, a 18. században Rousseau utópisztikus felfogása a természeti népek boldog állapotáról az első lépések a néprajz kutatás terén s csak ezt a primitív fokot követik a racionalisztikus és természettudományos nézőpontok. Rousseau történetfilozófiája, Percy angol ballada gyűjtése, a Grimm testvérek meseíró munkája, a népiességnek egész Európát előntő áradata vezetnek a paraszti kulturák vizsgálatához és a néprajzi ismeretek tudományos feltételeihez, megalapozásához.

A magyar parasztszemléletnek külön szakaszokat szentel *Ortutay* Tessedik és *Berzeviczy* munkáin át — egészen a mai helyzetig s mindig a történelmi és társadalmi helyzettel hozza összefüggésbe a néprajzi ismereteket s ez annál fontosabb, mert ebben a problémában a romantikus elem nagy szerepet játszott s ezt csak a valóság konkrét látása tudta eloszlatni. A romantikus korban a magyar népismeretnek is át kellett

esnie s ez elég sokáig tartott, ha meggondoljuk, hogy csak Beksics néprajzelméletei, Návay gazdasági tanulmányai és Bosnyák Bélának a Huszadik Században megjelent szociográfiai írásai kezdtek reális helyzetet teremteni. A kérdést nálunk politikai uton lehetett legjobban megközeleltetni és ebből következett, hogy a tudományos kezelésnek viszont politikai akadályai voltak. Nem csoda tehát, hogy a mai megalapozói irodalmi uton eszményítés vagy utópiák útján próbálták a kérdést népszerűsíteni. (Sárarany, Az elsodort falu, stb.) Ortutay Gyula hibáztatja ugyan Szabó Dezső mitikus parasztkultuszát s azt hiszi, hogy az író a diadalmas őserő hangoztatásával elterelte a figyelmet az elcsigázott parasztról, mi azonban azt hisszük, hogy Szabó Dezsőnek e paraszttitoszai nem veszttek kárba. Ezek indították meg Móricz, Ady szociális tartalmu írásai mellett a magyar fiatalok új látásmódját s nélküle s az ő szuggesztív hatása nélkül talán Ilyés, Veres Péter, Féja Géza sem ébrednek rá a reális látás életadó szükségére és talán Ortutay Gyula sem próbálta volna ma ilyen határozottan tisztázni a néprajzi kutatás tudományos feltételeit. A néprajztudománynak megvolt a maga hagyománya, Ortutay is elismeri, hogy Solymossy Sándor, Györffy István, Bátky Zsigmond, Viski Károly tudatos munkáin épült fel a *Magyarország néprajza* négy értékes kötete. Csak ennek a figyelembe vételével lehetett tovább haladni, akár a népdalgyűjtés, akár a falukutatás parasztmozgalmi révén.

Amit a világháború előtt Viskiék tudományos szempontból csináltak, azt a világháború után hivatalos apparátussal vagy legalább is jóváhagyással végezték; a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma, a Bajtársi egyesületek, a Pro Christo diákszövetség, Sarlósok, a Prohászka-körök s mindezek a szervezetek mozgalmi, felekezeti vagy politikai alapon nyultak a kérdéshez. Érdekes, hogy a Pro Christo tagjainak munkája *Gusti* módszerét követte s ez elég figyelmeztető arra, hogy a kutatás módszerei is nemzetközi kincsek, melyek mögött közös néprdek rejtőznek.

Gazdasági és politikai okok sürgőssé tehetik a népismeret megérelését, de az objektív megismerésnek mégis mentnek kell lennie a pontikai tekintettől. A *Gusti*-módszert Ortutay a legalkalmasabbnak látja s objektív elismeréssel ír róla: „csak tisztelettel emlékezhetünk meg D. Gusti és iskolája munkájáról, finom társadalmi analíziseikről, metódusukról, a nagy és értékes anyagról s arról a társadalmi és nemzeti erőről, amit ez a kutatás jelent.” Ortutay teljes analízist kíván, melyben a jelenségek egyéni és közösségi vonásait egyaránt meg lehet különböztetni és genetikus módszert, mely nem ismeri el a paraszti kultúra homogén változatlan voltát, hanem az állandó fejlődéssel kapcsolatban mutatja azokat.

A mult feltárásában a századfordulóról sem feledkezik meg Ortutay Gyula. — És itt — éppen a multhoz viszonyítva, többre értékelhetné azt a hatást, amit Acsády jobbagytörténete és a Huszadik Század munkája gyakorolt a fejlődésre. Acsádynak ideológiai merevséget, a Huszadik Századnak dogmatikus elfogultságot vet a szemére, holott Acsády munkája a történettudomány keretén kívül is új utat tört az addig rejtett tények feltárásával s a Huszadik Századdal kapcsolatban annál inkább nem lehet apriori dogmatikus szempontokról beszélni, mert hiszen ő maga is hangsulyozza, hogy a parasztságnak rohamosan súlyosodó helyzete, a riasztó agrárszocialista mozgalmak, arató sztrájkok elkerülhetlenné tették e kérdések teljesebb vizsgálatát. „A helyzetet minden dogmatikus elfogultságaival és apriori szempontjaival a Huszadik Század látta világosabban, ezt tagadni az objektivitásnak erős hiánya lenne.” *A világosabban látás az objektivitást is feltételezi s így O. Gy. idézete*

bizonyos ellenmondást jelent. De ettől az ellenmondástól eltekintve, melytől talán a könyvet kiadó Magyar Szemle Társaság sem tud szabadulni, Ortutay jó munkát végzett. Totalitásra törekszik a szó jobb értelmében. Állásfoglal az ellen a végzetes tévedés ellen, mintha a magyar probléma megismerése teljesen egybeesne a parasztproblémák megismerésével és ezzel a mai falukutatók egyoldalúságait akarja elhárítani. A városok és a főváros teljes megismerését is elengedhetetlennek tartja s ez helyes, mert az egész nemzet szervezetéről, funkcióiról, mai és jövőbeli feladatairól csak így kapunk egységes képet.

(Kemény Gábor)

FEGYVER S VITÉZ ELLEN. A *Korparancs* szerzője ebben az új könyvében írói munkásságának javát gyűjtötte össze az elmúlt három évből. Közel 50 kisebb-nagyobb cikk tölti ki a kötetet, melynek élén az író előadása: „A kultúra védelme“ áll. Mint hatalmas szimfónia uralja ezt a témát s a többi írás, mint visszatérő változatok árnyalják az alapmotívumot. Az alapmotívum: a szellemi ember visszahatása a politikai létformává eluralkodott szervezett-regresszió ellen. A szellem harcos embere kovácsol itt „fegyvertörő fegyvert“, s „énekel“ fegyver s vitéz ellen... A lázadó szellemember, aki felismeri, hogy a „tehetetlenség elkönyveltjei vagyunk, a világ mai tehetetlenségének, szemhunyásának elkönyveltjei“. De azontul az eszmélő szellemember, aki a felismerés eltökélttségében másokat is hozzásegít, hogy elvethessék a „tehetetlenség generációs kölöncét“ és „fegyver s vitéz anyaggal s hőssel felérő ellenfele“ lehessenek. „Sikoly vagyunk és monómánia“, mondja az író előszavában; s kifejezőbb, teljesebb szót aligha találhatnánk: tényleg monómánia.

De ezzel a mellézkengésű szóval most a legtöbbit, a legmagasabbat fejezzük ki; a megszállottság itt az író teljes, végleges azonosulását jelenti az üggyel, amelyet könyve reflektoroz. Monómánia: az író 250 oldalon keresztül szakadatlan visszatérő, megújuló változatokban mutatja be a szervezett regresszió igazi arcát, s megmutató, feltáró, leleplező ábrázolásával megállás nélkül cselekvő eszmélésre, foganatos állásfoglalásra ösztönzi az olvasót. Nem lehet kétség, az író központi gondolja, hogy éber tudatának és nyilván gomolygó álmainak is mindent betöltő tartalma, korunk molochja, a valóság és agyrem Golemje; a szervezett, politikai létformát öltött regresszió. Amely a fegyvert és vitézt akarja legfelsőbb létecéllá és formává avatni, s ebben az eltökélttségében könyörtelenül tiporja el a szellem nebántsvirágait. Itt a kitérhetetlen, parancsoló korhelyzet: a szellem védekezni kényszerül, hogy életjogát oltalmazza. Mi több, fegyvert kell kovácsolnia lemérhetetlen könnyűségű anyagából, mindennél hatékonyabb fegyvert, hogy a nyers anyag fegyver s vitéz kultuszát legyőzze. A szellemnek ebben az önvédelmi élet-halál harcában Fábry könyve nemes veretű, sujtó fegyver. A létében fenyegetett szellemember remegő, eszmélő gondja csiszolta fényessé, élessé, hajlékonyá és törhetetlenné.

Kétszázötven oldalon keresztül, ezernyi változatban tér vissza a „vezető tétel“. Idézni belőle, céltalan és meddő: el kell olvasni azoknak is, akik már előbb olvasták; mert egyre új és egyre élményesebb. Monománikus megszállottság feszítő kinja szülte meg e cikkeket, a teremtő feszültség izgalma vibrál bennünk, amelyet azonban írójuk mértéktartó önuralma, a művész tudatos formagondja fegyelmez. Különös, megragadó ellentét: belső láz és külső higgadtság. A művészt dicséri. Nyelve — a Fábryé. Szóképei gazdasága, kifogyhatatlan szófűzései meglepő, egyre új árnyalásai, lenyűgöznek. Könyve etikus tett és egyben esztétikai élmény. De legelsőben: a szellemember ébresztő, harcos üzenete a szellemhívő katonáihoz. (Neufeld Béla)